

Ks. dr hab. Zbigniew Zarembski, prof. UMK
Przewodniczący Rady Dyscypliny Nauki Teologiczne
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Teologiczny – Katedra Teologii Praktycznej

Recenzja rozprawy doktorskiej

ks. mgra lic. Pawła Bieleckiego pt. „FORMACJA CHRZEŚCIJAŃSKA MŁODZIEŻY W ŚWIETLE NAUCZANIA PAPIEŻA FRANCISZKA. STUDIUM TEOLOGICZNOPASTORALNE”, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Dariusza Lipca, Lublin 2024, ss. 258.

O tym jak ważną wagę przywiązuje Kościół do formacji chrześcijańskiej młodzieży świadczy nauczanie Soboru Watykańskiego II, posoborowe a zwłaszcza nauczanie kolejnych papieży, czego przykładem jest chociażby zwołany przez papieża Franciszka Synod Biskupów nt. młodzieży, wiary i rozeznawania powołania (3-28 X 2018), a także liczne inicjatywy pastoralne w tym Światowe Dni Młodych czy prężnie działające duszpasterstwa młodych. Św. Jan Paweł II pisał „Kościół bardzo miłuje młodzież (...) czuje się wezwany przez swego Pana do tego, by patrzeć na nią ze szczególną miłością i nadzieją, uznając wychowanie jej za jedno ze swych głównych zadań duszpasterskich” (*List Ojca Świętego Jana Pawła II do umiłowanego syna Egidio Vigano przełożonego generalnego Towarzystwa Salezjańskiego w setną rocznicę śmierci św. Jana Bosko*, w: *Współczesny wychowawca w stylu księdza Bosko*, red. J. Wilk, Lublin 1998, s. 233). Stąd formacja i wychowanie chrześcijańskie młodzieży jawi się nie tylko obecnie ale zawsze stanowiło aktualne wyzwanie dla rodziców i instytucji zajmujących się rozwojem i wychowaniem młodego człowieka a przede wszystkim dla Kościoła.

Aktualność troski pastoralnej o umacnianie młodych w dojrzewaniu wiary wynika z kilku niezwykle ważnych przesłanek do których zaliczyć należy między innymi: specyfikę okresu młodzieńczego z jego charakterystycznymi cechami, uwarunkowania zewnętrzne a więc okoliczności, które jakże często utrudniają prawidłowy rozwój zwłaszcza religijny i usamodzielnienie się młodzieży a przede wszystkim owa aktualność wypływa z odpowiedzialności za losy przyszłego pokolenia.

Stąd też papież Franciszek wyznaczył Kościołowi, podobnie zresztą jak jego poprzednicy na Stolicy Piotrowej, wielkie zadanie towarzyszenia młodym, stwierdzając: „Musimy dogonić młodych, by z nimi iść dalej wspólną drogą. Kościół nie może zostawać za

nimi w tyle”. Kościół naśladowując zatem przykład Zbawiciela z troskliwą miłością spogląda na ludzi młodych i nazywając ich swoją „nadzieją (DWCH 2) z determinacją podejmuje dzieło formacji chrześcijańskiej młodzieży.

W ową troskę Kościoła o młodych wpisuje się dysertacja ks. Pawła Bieleckiego pt. „Formacja chrześcijańska młodzieży w świetle nauczania papieża Franciszka. Studium teologicznopastoralne”, napisana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Dariusza Lipca, którą przyjąć należy z dużą satysfakcją. Jednocześnie należy docenić pracę włożoną przez Doktoranta w przygotowanie tejże rozprawy, która stanowi solidne studium powstałe w oparciu o bogatą bazę źródłową i literaturę przedmiotu dotyczącą formacji chrześcijańskiej młodzieży.

Na osobne słowa uznania zasługuje oczywiście promotor rozprawy ks. prof. dr hab. Dariusz Lipiec, który umiejętnie wprowadził Doktoranta w arkana pracy naukowej i towarzyszył mu swoim naukowym doświadczeniem, doprowadzając do sfinalizowania podjętych badań.

Niniejsza recenzja składa się z następujących części: 1. Ocena tematu i problemu badawczego rozprawy doktorskiej; 2. Ocena struktury i strony merytorycznej pracy; 3. Ocena strony formalnej pracy; 4. Postawienie problemu do dyskusji na obronie publicznej; 5. Wniosek końcowy.

1. Ocena tematu pracy i problemu badawczego rozprawy

Temat recenzowanej rozprawy „Formacja chrześcijańska młodzieży w świetle nauczania papieża Franciszka. Studium teologicznopastoralne” jest przejrzysty i precyzyjny a jednocześnie aktualny i niezwykle ważny dla podejmowanej przez Kościół posługi zbawczej ukierunkowanej na ludzi młodych. Jest on tym bardziej aktualny, gdyż dzisiaj bardzo często rodzina zwalnia się z realizacji funkcji wychowawczej i religijnej a ludzie młodzi przeżywają szereg wątpliwości w wierze, ulegając przy tym niekorzystnym wpływom jakie niesie ze sobą współczesny świat. W tym miejscu należy podkreślić, że zaproponowany temat rozprawy jest komunikatywny i od razu „niejako z marszu” wprowadza czytelnika w problematykę, dotyczącą formacji chrześcijańskiej, młodzieży i nauczania obecnego papieża Franciszka, zachęcając tym samym do lektury przedłożonej dysertacji.

Stwierdzić również trzeba, że podobnie jak temat rozprawy tak i problematyka podjętych badań została trafnie określona i stanowi ważne i nowe, ze względu na źródło, w

obszarze naukowych poszukiwań zagadnienie, domagające się rzetelnego opracowania, co też Doktorant dobrze zrealizował.

Według ks. Pawła Bieleckiego zasadniczym celem rozprawy stało się przedstawienie „formacji młodzieży w nauczaniu papieża Franciszka” (s. 12). Tak zwięźle ujęty problem badawczy został przez Autora wyrażony za pomocą pytania: „jak według Franciszka należy formować młodzież i jak to robi Papież?” (s. 12). Jednocześnie Autor wskazał, że ów problem badawczy zakłada kilka zagadnień szczegółowych. Niestety Doktorant nie rozwinął tegoż wątku, wskazując tylko na konieczność doprecyzowania rozumienia pojęcia *formacja* i treści jakie ono zawiera (s. 12), co też zrealizował we wstępie rozprawy (s. 12-14). Wskazując natomiast na teologiczno-pastoralny charakter rozprawy ks. Bielecki wyjaśnił, że rozprawa podejmuje „w sposób naukowy zagadnienie formacji młodzieży przez pryzmat Objawienia Bożego zawartego w Piśmie Świętym i Tradycji Kościoła. Wskazuje także na prowadzone przez wspólnotę Kościoła i inspirowane przez Franciszka działania formacyjne” (s. 15).

Aby rozwiązać podjęty problem badawczy niezbędne stało się zastosowanie odpowiednich metod naukowych. Doktorant w realizacji pracy zastosował metody właściwe dla badań teologiczno-pastoralnych. Wśród których znalazły się: metoda dedukcji, analizy, krytyki, interpretacji źródeł, porównawcza oraz historyczno-krytyczna.

W przedłożonej do recenzji pracy na podkreślenie zasługuje zamieszczone we wstępie dobre wprowadzenie w problematykę podjętą w rozprawie - opis sytuacji w jakiej znajdują się młodzi ludzie i prezentacja zaangażowania Kościoła w działalność na rzecz młodych (s. 6-9), zwłaszcza papieża Franciszka (s. 15). Autor wyjaśnił, że w nauczaniu Kościoła po Soborze Watykańskim II często podejmowane było zagadnienie formacji oraz że wiele dokumentów wskazywało na potrzebę formacji zwłaszcza osób duchownych i osób konsekrowanych. Nie zabrakło wśród nich również dokumentów poświęconych formacji katolików świeckich i formacji ludzi młodych. Obok dokumentów Kościoła w okresie posoborowym wydanych zostało również wiele publikacji dotyczących formacji chrześcijańskiej. Autor we wstępie pracy wskazał na opracowania podejmujące tematykę formacji chrześcijańskiej młodzieży w nauczaniu papieża Jana Pawła II i Benedykta XVI. Dostrzegł przy tym wyraźny brak opracowań według nauczania papieża Franciszka i dlatego też podjął się próby przedstawienia formacji młodzieży w nauczaniu papieża Franciszka.

Sprawą kluczową w prowadzonych badaniach są zawsze źródła. Stąd po wnikliwej lekturze rozprawy stwierdzam, że dysertacja ks. Pawła Bieleckiego zrealizowana została w oparciu o bogatą bazę źródłową, wśród której znalazły się źródła zastane. Ich cennym uzupełnieniem stała się literatura przedmiotu. Zamieszczona na końcu pracy bibliografia liczy

43 strony. Wśród źródeł wymienić należy: 1) dokumenty Soboru Watykańskiego II; 2) nauczanie papieskie; 3) dokumenty Stolicy Apostolskiej; 4) dokumenty Kościoła w Polsce. Głównym źródłem dla podjętych badań stało się nauczanie papieża Franciszka, adhortacje, przemówienia wygłaszane podczas audiencji generalnych i licznych różnych spotkań oraz homilie.

Co do zaproponowanego podziału Bibliografii należy stwierdzić, że został on poprawnie zaprezentowany. Bibliografia zamieszczona w części końcowej pracy świadczy o bogactwie zgromadzonego materiału badawczego oraz pracowitości Doktoranta.

2. Struktura i ocena merytoryczna rozprawy

Rozprawa doktorska obejmuje 258 stron wydruku komputerowego na który składają się: strona tytułowa (s. 1) spis treści (s. 2), wykaz skrótów (s. 3-5), wstęp (s. 6-19), główny korpus rozprawy ujęty w czterech rozdziałach (s. 20-204), zakończenie (s. 205-215), bibliografia (s. 216- 258).

Stwierdzić trzeba, że konstrukcja rozprawy podporządkowana została głównemu założeniu badawczemu, jakim stało się przedstawienie formacji chrześcijańskiej młodzieży w świetle nauczania papieża Franciszka. Zaproponowany układ rozprawy jest poprawny i pozwolił Doktorantowi w sposób całościowy i logiczny ukazać podjęty problem badawczy. Autor w kolejnych rozdziałach zaprezentował materiał bezpośrednio związany z głównym problemem badawczym. W rozdziale pierwszym ukazał formację ludzką (s. 20-61), w drugim duchową (s. 62-112), w dalszej części przedstawił formację intelektualną (113-156) i w ostatnim rozdziale formację apostołską (s.157-204).

Analizując strukturę rozprawy należy wskazać na poprawność metodologiczną umieszczonego na samym początku wstępu, w którym zawarte zostały konieczne elementy niezbędne do poprawnego wprowadzenia w podejmowaną problematykę. Na podkreślenie zasługuje wyjaśnienie w nim kluczowych pojęć a szczególnie dobry opis pojęcia formacja. Również zauważyć należy bardzo dobrze zredagowane zakończenie rozprawy, przypominające główne tezy rozprawy i wnioski, wynikające z przeprowadzonych analiz oraz ukazujące kierunki dalszych działań i badań.

Recenzowana praca w swej strukturze jest więc przejrzysta i zarazem komplementarna. Zarówno poszczególne rozdziały oraz znajdujące się w nich paragrafy mieszczą się w sformułowanym temacie pracy i służą trafnie rozwiązaniu podjętego problemu badawczego.

W ocenie merytorycznej dysertacji zasadniczym pytaniem jest zawsze pytanie o

novum rozprawy i o to, czy wnosi ona wkład w rozwój nauki. Lektura rozprawy pozwala na pozytywną odpowiedź na obydwie pytania. Zaznaczyć przy tym trzeba, że praca ze względu na podjęty problem badawczy dotyczący młodzieży i jej formacji ma charakter praktyczny gdyż treści w niej zawarte wraz z wnioskami mogą znaleźć zastosowanie w aktualnej praktyce duszpasterskiej.

Merytorycznym osiągnięciem Doktoranta, będącym jednocześnie ową nowością rozprawy, jest całościowe, syntetyczne ukazanie formacji chrześcijańskiej młodzieży w świetle nauczania papieża Franciszka. Opracowanie tegoż zagadnienia – można powiedzieć – niejako czekało na Doktoranta, który dostrzegł ową białą plamę na polu badawczym, dotyczącym interesującej go problematyki i zdecydował się na jej przedstawienie w przygotowanej rozprawie doktorskiej. Recenzowana dysertacja wpisuje się niezwykle trafnie w badania prowadzone przez teologów pastoralistów i pedagogów chrześcijańskich a jednocześnie stanowi ona cenne źródło wiedzy na temat formacji chrześcijańskiej dla duszpasterzy i osób zaangażowanych w pracę z młodzieżą.

Podkreślić należy także fakt, że problem badawczy postawiony we wstępie pracy został dobrze rozwarstwiony w kolejnych rozdziałach dysertacji. Widać wyraźnie, iż Autor czyni to w sposób przemyślany, zachowując przy tym dostrzegalną proporcję pomiędzy poszczególnymi rozdziałami. Zaznaczyć należy, że ks. Paweł Bielecki dzięki dobremu przygotowaniu merytorycznemu, pracowitości i wnikliwej analizie zgromadzonego materiału badawczego zrealizował w całości założony na początku dysertacji cel badawczy.

Dobra kompozycja rozprawy pozwoliła Autorowi ukazać bogactwo nauczania papieskiego na temat formacji chrześcijańskiej młodzieży. I tak w rozdziale pierwszym opisującym formację ludzką, będącą fundamentem wszystkich pozostałych wymiarów formacji chrześcijańskiej Doktorant wyjaśnił na czym polega formacja ludzka a następnie omówił proces kształtowania dojrzałej osobowości i w dalszej kolejności przedstawił formację do odpowiedzialnej miłości słusznie uwzględniając w jej kontekście m.in. edukację seksualną, aby następnie skoncentrować się na formacji młodych ludzi do konkretnych wartości, takich jak wolność, wspólnotowość, pokój i praca. Ważnym wymiarem formacji ludzkiej jest także troska o zdrowie fizyczne, które nie jest, co prawda, wartością absolutną ale troska o nie zapewnia utrzymanie właściwej kondycji.

Rozdział drugi dysertacji poświęcony został z kolei omówieniu formacji duchowej ludzi młodych. Formacja ta w życiu ludzi wierzących odgrywa bardzo ważną rolę i ma na

celu pomoc młodemu człowiekowi w nawiązaniu i zacieśnieniu relacji z Bogiem. Pomaga również w prowadzeniu życia według Bożych wskazań i dawaniu na co dzień świadectwa wiary. W rozdziale tym przedstawione zostały fundamentalne środki prowadzące człowieka do pogłębienia wiary. W pierwszej kolejności uwaga Autora została skoncentrowana na Słowie Bożym, następnie sakramentach świętych, modlitwie i formowaniu sumienia i rozeznaniu duchowym.

W formacji chrześcijańskiej istotną rolę odgrywa również formacja intelektualna, stąd też Doktorant w trzecim rozdziale podkreślił konieczność tej formacji, która niezbędna jest w całościowym rozwoju człowieka a zwłaszcza w jego rozwoju religijnym. Stanowi ona bowiem dla młodego człowieka punkt odniesienia w szukaniu odpowiedzi na fundamentalne pytania dotyczące wartości i sensu jego życia oraz ostatecznego przeznaczenia. W rozdziale tym ukazane zostało szczegółowo co składa się na treść formacji oraz omówiono miejsca i podmioty formacji intelektualnej. Wśród nich szczególną uwagę skupił Autor na przybliżeniu roli rodziców, rodziny i Kościoła.

W ostatnim rozdziale dysertacji ks. Paweł Bielecki ukazał znaczenie formacji apostołskiej. W czterech kolejnych paragrafach zawarł cenne wskazania papieża Franciszka dotyczące posługi apostołskiej ludzi młodych. W pierwszej kolejności wyjaśnił, że Bóg jest pierwszym podmiotem formacji apostołskiej a następnie w ramach tejże formacji skoncentrował się ona omówieniu formacji młodych do ewangelizacji, do odnowy porządku doczesnego i do działalności charytatywnej.

Wczytując się w prowadzone przez Autora analizy należy podkreślić, że są one poprawne, interesujące a przy tym pogłębione. Praca jest szczegółowym i rzetelnym opracowaniem na temat formacji chrześcijańskiej młodzieży w świetle nauczania papieża Franciszka o czym świadczą liczne przypisy i zamieszczane cytaty, których w niektórych częściach rozprawy jest jednak zbyt wiele i wymagałyby one wyrażenia własnymi słowami. Szczególnie cenne są natomiast podsumowania każdego rozdziału, gdyż zawierają one bardzo trafne informacje, pozwalające w sposób syntetyczny spojrzeć na omawiane wcześniej zagadnienia. Warto również zauważyć opisowe wprowadzenia do każdego rozdziału, w których odnajdujemy szereg informacji związanych z problematyką danego rozdziału. Jednak moim zdaniem wprowadzenie do rozdziału powinno być bardziej zwarte i zawierać wyraźnie zapowiedź tematyki składającej się na jego treść. Podanie takiej informacji jest bowiem ważne z punktu widzenia systematyzacji treści pracy naukowej. W

tym miejscu omawiania recenzowanej dysertacji chciałem podkreślić wyjątkową wartość zakończenia całej rozprawy, w którym Autor zawarł uzyskane wyniki badań, zamieścił cenne wnioski dla realizacji formacji chrześcijańskiej młodzieży w świetle nauczania papieża Franciszka i wykazał, że postawiony we wstępie cel badań został osiągnięty.

Reasumując tę część recenzji stwierdzam, że przedstawione w pracy analizy wskazują na pracowitość i wnikliwość badawczą Doktoranta. Prowadzone przez Niego analizy w sposób poprawny, pogłębiony i obiektywny ukazują poszczególne wymiary formacji chrześcijańskiej w nauczaniu papieża Franciszka. Dodać trzeba, że również sformułowane przez Doktoranta wnioski i oceny świadczą o Jego dobrej znajomości omawianych kwestii i umiejętności konfrontowania ich z nauczaniem i wskazaniem Kościoła.

3. Ocena formalna rozprawy

Niewątpliwie również pozytywnym elementem dysertacji ks. Pawła Bieleckiego jest jej język i strona edytorska. Rozprawa doktorska została napisana poprawnym i komunikatywnym językiem. Przedłożony tekst dysertacji został umiejętnie zredagowany i podzielony na rozdziały oraz paragrafy. Każdy rozdział poprzedzony został, o czym wcześniej była mowa, dość obszernym wprowadzeniem i bardzo dobrym podsumowaniem.

Autor rozprawy wykazał dużo troski o poprawność edytorską. Stąd dysertacja od strony graficznej wykonana jest starannie. Jednak w redakcji tak obszernego dzieła nie udało się uniknąć drobnych błędów i potknięć. Wśród nich zauważyć należy nieliczne błędy stylistyczne, językowe czy literowe np.: w tekście jest: *Franciszek wskazuje, by rodzice ucząc dzieci zdrowego odżywiania powinni zadbać o to* – powinno być: *Franciszek wskazuje, by rodzice ucząc dzieci zdrowego odżywiania zadbali o to* - s. 55; jest: *W Biblijnym rozumieniu* - powinno być: *W biblijnym rozumieniu* - s. 32; jest: *Ten, kto miłuje jest się skłonny* - powinno być: *Ten, kto miłuje jest skłonny* - s. 32; jest: *Miłość zredukowana do płaszczyzny fizycznej przestają być miłością* – powinno być: *Miłość zredukowana do płaszczyzny fizycznej przestaje być miłością* – s. 35; jest: *szereg różnorodnych postaw wobec do niego* – powinno być: *szereg różnorodnych postaw wobec niego* – s. 52; jest: *uczyć się panowania nad własną cielesnością i pożądlivością w taki sposób, aby ich jego ciało służyło* – powinno być: *uczyć się panowania nad własną cielesnością i pożądlivością w taki sposób, aby ich ciało służyło* – s. 207.

W ocenie rozprawy konieczne wskazać trzeba na przypisy, które są konstruowane poprawnie i konsekwentnie w systemie przecinkowym. Doktorant zamieścił aż 762 przypisów co świadczy, że dysertacja powstała w oparciu o zgromadzony i starannie

przestudiowany materiał źródłowy i bogatą literaturę. Należy przy tym zauważyć, że oprócz przypisów odsyłających, w dysertacji znajdują się także przypisy, zawierające informacje szczegółowe, które są cennym uzupełnieniem treści omawianych w tekście zasadniczym rozprawy. Przypisy te nie tylko ubogacają dysertację, ale wskazują także na umiejętność oddzielania przez Doktoranta informacji istotnych dla prowadzonego wywodu badawczego od informacji uzupełniających.

Z formalnego punktu widzenia należy jeszcze wyraźnie zaznaczyć, że zarówno wstęp, jak i zakończenie spełniają wymagania stawiane rozprawie doktorskiej. Stąd też dysertacja od strony formalnej zasługuje na pozytywną ocenę. Wymienione przeze mnie w tej części recenzji uwagi w żaden sposób nie obniżają wartości merytorycznej pracy, która stanowi wartość samą w sobie.

4. Problemy do dyskusji na obronie publicznej

Podjęta przez Doktoranta problematyka badawcza prowokuje do kontynuacji dyskusji w celu rozwinięcia przynajmniej niektórych jej wątków. Dlatego proszę Doktoranta o ustosunkowanie się do następujących kwestii i udzielenie na nie odpowiedzi:

Jak dzisiaj Kościół ma towarzyszyć młodemu człowiekowi w dojrzewaniu wiary?

Proszę o wskazanie na podstawy teologiczne formacji chrześcijańskiej młodzieży.

Jaki jest udział osób starszych w formacji chrześcijańskiej młodzieży według papieża Franciszka?

W rozdziale o formacji intelektualnej pisze Doktorant, że papież Franciszek zachęca do tworzenia w Kościele „paktu edukacyjnego” a także, że Ojciec Święty zlecił Kongregacji do spraw Edukacji Katolickiej organizację „globalnego paktu edukacyjnego” - prosiłbym o wyjaśnienie istoty tej inicjatywy.

5. Wniosek końcowy

W ostatecznej ocenie recenzowanej rozprawy należy stwierdzić, że praca doktorska ks. mgra lic. Pawła Bieleckiego jest dojrzała i w sposób pogłębiony ukazuje podjęte zagadnienie. Autor dysertacji wykazał się umiejętnością redakcji pracy naukowej w zakresie stawiania problemów badawczych, ich rozwiązywania poprzez krytyczną analizę źródeł i formułowanie właściwych wniosków. W celu całościowego przedstawienia podjętego

zagadnienia Doktorant korzystał z bogatej bazy źródłowej i opracowań co szczególnie świadczy o wartości naukowej przedstawionej rozprawy a zarazem kwalifikacjach Doktoranta.

Praca doktorska pt. „Formacja chrześcijańska młodzieży w świetle nauczania papieża Franciszka. Studium teologicznopastoralne” stanowi obszerne a zarazem interesujące opracowanie, dotyczące formacji chrześcijańskiej młodzieży w ujęciu nauczania obecnego papieża Franciszka.

Dlatego też recenzowaną rozprawę oceniam pozytywnie, stwierdzając, że spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim w odpowiednich przepisach i stawiam wniosek do Rady Instytutu Nauk Teologicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II w Lublinie o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapówprzewodu doktorskiego celem nadania stopnia naukowego doktora nauk teologicznych.

ks. dr hab. Zbigniew Zaremski, prof. UMK

Toruń, 22 maja 2024 r.